

Swampy Life, Lived Experience of Women Faced with Emotional Divorce

Mina Fereydoon Asl^{*}, Mostafa Zahirinia^{**}

Yaser Rastegar^{***}

Abstract

The lives of couples facing emotional divorce have many hidden aspects and layers and are accompanied by countless sufferings and challenges. Meanwhile, women's experiences are more complicated, and their suffering is more due to their inferior position. Therefore, the present study aims to analyze and narrate women's lived experience of emotional divorce. In the current study, the researcher has tried to define the concepts of marriage, family, divorce and emotional divorce, and to increase the theoretical sensitivity, Sternberg's approaches, exchange theory, emotional democracy and systemic theory of marital quality have been reviewed. The method of this research is qualitative and based on a phenomenological strategy. The sampling method is purposive sampling, and the data were collected through in-depth and semi-structured interviews with women involved in the emotional divorce phenomenon who referred to family counseling centers in Bandar Abbas city. Data mining processes have reached eight main categories: turbulent and broken psyche; violent and fearful life; dead bodies; a life devoid of affection; infidelity as a kill shot at the relationship; endless petty sufferings; frozen bodies far from each other; a life devoid of emotion and a Sisyphean life represent the lived experience of women. Eventually the final category

* M.A. in Social Sciences Research, Department of Social Sciences, University of Hormozgan, minafereydoonasl76@gmail.com

** Associate Professor of Sociology, Department of Social Sciences, University of Hormozgan, zahirinia@hormozgan.ac.ir

*** Associate Professor of Sociology, Department of Social Sciences, University of Hormozgan (Corresponding Author), orcid.org/0000-0002-0821-5183, rastegar@hormozgan.ac.ir

Date received: 28/02/2024, Date of acceptance: 24/07/2024

refers to a swampy life: a swamp full of darkness, violence, anxiety, etc., which sinks women more and more into its mouth despite the great struggle to get rid of it.

Keywords: Emotional Divorce, Lived Experience, Phenomenology, Women, Bandar Abbas.

Introduction

The significance of addressing emotional divorce stems from its profound impact on individuals, families, and society at large. Although it may initially appear as a private issue confined within the walls of a household, its repercussions often ripple outward, influencing interpersonal relationships in smaller groups and, ultimately, the broader social system. Individuals experiencing emotional divorce gradually encounter challenges in their interactions with close relatives, friends, colleagues, and other societal segments.

Given the growing importance of this issue, exploring the dynamics of emotional divorce becomes imperative. Women, in particular, face a disproportionate burden due to their subordinate societal position, which exacerbates their struggles, intensifies their distress, and adds layers of complexity to their lived experiences. Moreover, most studies on this subject have taken a positivist approach, overlooking the nuanced and hidden dimensions of women's lives. This research seeks to adopt an introspective perspective, delving into the concealed layers of women's experiences, thoughts, and emotions in Bandar Abbas, aiming to uncover and narrate their inner worlds within emotionally broken families.

Materials and Methods

This study employs a qualitative methodology, which allows women to express their feelings and share their stories authentically. Qualitative approaches are particularly well-suited to capturing women's voices and needs, reflecting their unique experiences more accurately. Given the research focus on understanding the essence and core of women's lived experiences of emotional divorce, a phenomenological approach has been adopted.

Purposeful sampling was utilized, and data were collected through in-depth, semi-structured, face-to-face interviews. Participants provided comprehensive accounts of their experiences, with the sample size determined by data saturation. During interviews, the researcher employed various techniques to uncover hidden aspects of the participants' lives, fostering a safe and trusting environment. These interviews were

133 Abstract

conducted in a calm setting at the Me'raj Clinic, using body language and eye contact to enhance rapport.

The researcher endeavored to explore the deep, intricate layers of the participants' emotions, experiences, and thoughts through persistent and thorough interviews. Data analysis followed Colaizzi's seven-step method, ensuring a systematic and detailed examination of the findings.

Discussion and Results

The exploration of women's lived experiences with emotional divorce reveals unique and deeply personal narratives. This study sought to illuminate the often-overlooked and hidden facets of their lives, providing an internal perspective on their struggles.

Findings highlight eight main themes in the lived experiences of women confronting emotional divorce:

Turbulent and shattered psyche (intense self-criticism, pervasive despair, depression). Violent and distressing life (physical, verbal, and psychological abuse, a home filled with tension). Exhausted bodies (physical deterioration, self-destructive behaviors). Emotionally barren existence (lack of love and support from the husband). Infidelity as the final blow (extramarital affairs by either spouse). Endless minor sufferings (addiction, authoritarianism, distrust, loss of honesty). Cold and distant bodies (avoiding intimacy, marital dissatisfaction, mechanical sexual relations). Sisyphean existence (efforts by women to salvage the marriage).

Conclusion

Ultimately, the study underscores the severe and often irreversible consequences of emotional divorce, which not only disrupt individual lives but also contribute to societal decay, family breakdowns, and rising divorce rates. Despite their unhappiness, many women choose to endure their marriages, navigating life devoid of affection. This highlights the urgent need for intervention to repair these fractured relationships.

Prevention, being more effective and less complex than treatment, should be prioritized. Promoting pre-marital counseling, continuous education throughout marriage, and fostering a culture of seeking professional help at the earliest signs of trouble are vital. Additionally, field data revealed a lack of sexual awareness and marital skills among both women and men, emphasizing the need for targeted educational programs in these overlooked areas.

Furthermore, women affected by emotional divorce experience profound psychological turmoil, often exacerbated by spousal violence. To navigate this complex situation, it is essential to enhance the resilience of both women and men.

Bibliography

- Abbey, C., Dallos, R. (2004). The experience of the impact of divorce on sibling relationships: a qualitative study, *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 9(2) ,241-259.
- Abdul Azeez, E. (2013). Employed Women and Marital Satisfaction: A Study among Female Nurses, *International Journal Management Social Sciences Research*, 2(11),17-22.
- Afrasiabi, F., Jafarizadeh, M. (2015). Study of the Relationship between Personal Factors and Emotional Divorce, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(6),406-411.[in Persian]
- Akbari, E., Azimi, Z., Talebi, S., Fahimi, S. (2016). Prediction of Couples' Emotional Divorce Based on Early Maladaptive Schemas and Emotion Regulation's Components, *Biannual Journal of Clinical Psychology & Personality*, 14(2),79-92.[in Persian]
- Akbari, F. (2014). Investigating the rate of emotional divorce and its social and psychological consequences (Case study: couples in Sanandaj), Master's thesis, University of Tabriz.[in Persian]
- Amato, P. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new development, *Journal of marriage and family*, 72(3), 650-666.
- Ambert, A. (2009). *Divorce: Facts, Cause & Consequence*, The Vanier institute of the Family.
- Azimi Rasta, M., Abedzad Nobarian, M. (2013). Investigating the factors affecting the occurrence of emotional divorce between couples in the family, *Iranian Journal of Sociological Studies*, 3(10),31-46.[in Persian]
- Bastani, S., Golzari, M., Rowshani, Sh. (2010). Emotional divorce: causes and mediating conditions, *Review of Iranian social issues*, 1(3),2-19.[in Persian]
- Bastani, S., Golzari, M., Rowshani, Sh. (2011). Emotional Divorce and Strategies to Face it, *Journal of Family Research*, 7(2),241-257.[in Persian]
- Bagheri, N., El-Beheshti, GH. (2019). Investigating the role of marital frustration in attitudes towards extramarital relationships with the moderating role of emotional intelligence,9(9),139-146.[in Persian]
- Basson, R. (2005). Women's sexual dysfunction: revised and expanded definitions, *Canadian Medical Association Journal*, 172(10),1327-1333.
- Boudlai, H. (2016). *Phenomenological Research Method*, Tehran: Sociologists Publication.[in Persian]
- Chalabi, M. (1996). *Sociology of Order, Explanation and Theoretical Analysis of Social Order*, Tehran: Ney Publishing.[in Persian]
- Clarke, L. (2006). Older women and sexuality: experiences in marital relationships across the life course, *Canadian Journal on Aging*, 25(2),129-140.
- Colman, E., Symoens, S., Bracke, P.(2012). Professional health care use and subjective unmet need for social or emotional problems: a cross-sectional survey of the married and divorced population of

135 Abstract

- Flanders, BMC Health Services Research Coser, L.(1994). Masters of Sociological thought, Tehran: Elmi.[in Persian]
- Delaney, T. (2008). Classical Social Theory, Tehran: Ney Publishing.[in Persian]
- Ebrahimi, S., Bani Fatemeh, H. (2012). Emotional divorce and its related factors in Naqadeh city, Sociological Studies, 5(17), 7-22.[in Persian]
- Esmaili, R., Omidi, M. (2012). Investigating the experience of marginalization from the perspective of marginalized people: A phenomenological study, Quarterly Journal of Urban Studies, 2(3),179-208.[in Persian]
- Gameiro, S., Nazare, B., Fonseca, A., Moura-Ramos, M., Cristina Canavarro, M. (2011). Changes in marital congruence and quality of life across the transition to parenthood in couples who conceived spontaneously or with assisted reproductive technologies, International Journal of Fertility and Sterility, 96(6),1457-1462.
- Gan-mette, B., KariSlining, R. (2014). Relationship dissatisfaction and other risk factors for future relationship dissolution: a population-based study of 18523 couples, Soc Psychiatry Epidemiolo, 49(1),109-119.
- Gierveld, J., Van Groenou, M., Hoogendoorn, A., Smit, J.(2009). Quality of marriages in later life and emotional and social loneliness, The Journals of Gerontology Series B Psychological Sciences and Social Sciences, 64(4), 497-506.
- Giddens, A. (1997). Sociology, Tehran: Ney Publishing House.[in Persian]
- Giddens, A. (2007). The Third Way: Rebuilding Social Democracy, Tehran: Shirazeh.[in Persian]
- Glade, A. (2016). Differentiation, marital satisfaction and Depressive symptoms: An application of Bowen theory, Doctora theses, Ohio State University.
- Haddadi Barzoki, M., Tavakoll, M., Burrage, H. (2014). Rational-Emotional 'Divorce' in Iran (Findings of Qualitative Research on Women with Marital Dissatisfaction), The Official Journal of the International Society for Quality-of-Life Studies,9(1), 107-122.[in Persian]
- Hormozgan Province Civil Registration Office. (2021). Population Statistics Yearbook.[in Persian]
- Jeong-Yoo , k., Hyunju, k.(2002). Stigma in divorces and its deterrence effect, Journal of Behavioral and Experimental Economics, 31(1), 31-44.
- Khodabakhshi Kolayi, A., Falsafinejad, M., Sabouri, Z. (2019). Study of the rate and components of emotional divorce in married nurses in hospitals in Tehran, Journal of Rehabilitation Research in Nursing, 5(3),39-47.[in Persian]
- Khosravi, J., Moradi, O., Ahmadiyan, H., Yousefi, N. (2019). Causal Model of Tendency to Emotional Divorce Based on Couples' Communication Patterns Mediated by Marital Boredom (Case Study: Qasrshirin City), Bi-Quarterly Journal of Demographic Studies, 2(10),185-210.[in Persian]
- Lawrence Newman, W. (2011). Social Research Methods (Quantitative and Qualitative Approaches), Tehran: Termeh Publications.[in Persian]
- McHugh, M. (2006). What do women want? A new view of women's sexual problems, Sex Roles, 54(5),361-369.

- Metts, S., Braithwaite, D., Fine, M. (2009). *Hurt in postdivorce relationships*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Parvin, S., Davoudi, M., Mohammadi, F. (2012). Sociological factors influencing emotional divorce in Tehran, *Quarterly Journal of the Social Cultural Council for Women and Family (Strategic Studies of Women)*, 14(56), 119-153.[in Persian]
- Rashid, K., Hasanvand, F., Nabizadeh, S., Rashti, A. (2019). Exploring Effective External Factors on Emotional Divorce among Women, *Biannual Journal of Woman and Family Studies*, 7(1),117-137.[in Persian]
- Rafizadeh, F., Zarehneyestanak, M. (2021). The Role of Lovemaking Styles in Predicting Emotional Divorce of women with marital conflict, *Biannual Journal of Applied Counseling (JAC)*, 11(1),39-58.[in Persian]
- Ritzer, J. (1995). *Sociological Theory in the Contemporary Era*, Tehran: Elmi.[in Persian]
- Rutter, V. (2009). Divorce in Research vs.Divorce in Media, *Sociology Compass*, 3(4), 707-720.
- Sarukhani, B. (1996). *Encyclopedia of Social Sciences*, Tehran: Keyhan Publications.[in Persian]
- Sahebihagh, M., Khorshidi, Z., Barzanjeh Atri, Sh., Asghari Jafarabadi, M., Hassanzadeh Rad, A. (2018). The Rate of Emotional Divorce and Predictive Factors in Nursing Staff in North of Iran, *International Journal of Women's Health and Reproduction Sciences*, 6(2),174-180.[in Persian]
- Sayer, L., England, P., Allison, P., Kangas, N. (2011). She left, he left: how employment and satisfaction affect women's and men's decisions to leave marriages, *Atlantic Journal of Communication*, 116(6),1982-2018.
- Scott, J. (2006). *Sociology: The key concepts*, London: Routledge.
- Shabani, S., Aghayari Hir, T., Golabi, F. (2013). Investigating the rate of emotional divorce and its related sociological factors (case study: married people in Hamadan city), Master's thesis, University of Tabriz.[in Persian]
- Skowron, E. (2018). The role of differentiation of self in marital adjustment, *Journal of Counseling Psychology*, 47(2),229-237.
- Steele, L., Kidd, W. (2010). *An Introduction to the Sociology of Family Skills*, Tehran: Alzahra University.[in Persian]
- Theiss, J., King, M. (2010). Actor-partner effects in the associations between relationship characteristics and reactions to marital sexual intimacy, *Journal of Social and Personal Relationships*, 27(8),1089– 1109.
- Valenzuela, S., Halpern, D., Katz, J. (2014). Social network sites, marriage well-being and divorce: Survey and state-level evidence from the United States, *Computer in Human Behavior*,36,94-101.
- Van Manen, M. (2014) *Phenomenology of Practice*, Walnut Creek, CA: Left Coast Press.
- Yeganeh Mehr, Z. (2013). Investigating the factors of marital incompatibility in Garmsar city Semnan, 3(7), 55-72.[in Persian]

زندگی مردابی؛

تجربه زیسته زنان در مواجهه با طلاق عاطفی

مینا فریدون اصل*

مصطفی ظهیری نیا**، یاسر رستگار***

چکیده

زندگی زوجین در مواجهه با طلاق عاطفی وجوه و لایه‌های پنهان بسیاری داشته و با رنج‌ها و چالش‌های بیشماری همراه است؛ در این میان تجربه‌ی زنان به دلیل موقعیت فرودستان، پیچیده‌تر و رنج‌آنها، افزون‌تر است. از این رو مطالعه‌ی حاضر در صدد است تا تجربه‌ی زیسته‌ی زنان از طلاق عاطفی را واکاوی و روایت کند. محقق در پژوهش حاضر کوشیده است به تعریف مفاهیم ازدواج، خانواده، طلاق و طلاق عاطفی بپردازد و برای افزایش حساسیت نظری، رویکردهای استرنگ، نظریه مبادله و نظریه سیستمی کیفیت زناشویی مارکز، مرور شده است. روش پژوهش حاضر، کیفی و بر پایه استراتژی پدیدارشناسی می‌باشد. روش نمونه‌گیری، هدفمند بوده و داده‌ها از طریق مصاحبه عمیق و نیمه ساختاریافته با ۱۲ نفر از زنان درگیر با پدیده طلاق عاطفی که به مراکز مشاوره خانواده شهر بندرعباس مراجعه نموده‌اند، جمع‌آوری شده است. فرایندهای داده‌کاوی، به هشت مقوله اصلی رسیده است: روان‌متلاطم و در هم شکسته؛ زندگی خشونت‌بار و زیست دلهره‌آور؛ پیکرهای بی‌جان؛ زندگی خالی از عاطفه؛ خیانت، تیر خلاص به زندگی؛ خرده رنج‌های پایان‌ناپذیر؛ بدن‌های یخ‌زده‌ی دور از هم و زندگی سبزیف‌وار که تجربه زیسته زنان را بازنمایی می‌کنند. در پایان این نتیجه حاصل شد که طلاق عاطفی پیامدها و تاثیرات هولناکی بر زنان میدان مطالعه داشته و

* کارشناسی ارشد پژوهش علوم اجتماعی، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران، minafereydoonasl76@gmail.com

** دانشیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران، Zahirinia@hormozgan.ac.ir

*** دانشیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران (نویسنده مسئول)،

rastegar@hormozgan.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۱۹، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۰۳

ابعاد روانی- اجتماعی زندگی زنان را متاثر می‌سازد. لذا به نظر می‌رسد رهایی از این شرایط و عبور از تجربه‌ی زیسته‌ی یاد شده در طلاق عاطفی، مستلزم مداخلات جدی در سطوح مختلف فردی، اجتماعی و سیاستی است.

کلیدواژه‌ها: طلاق عاطفی، تجربه زیسته، پدیدارشناسی، زنان، بندرعباس.

۱. مقدمه

۱.۱ بیان مسئله

طلاق، جدی‌ترین چالش امر ازدواج و فرایند عاطفی و فیزیکی جدایی یک زوج است که اجتماع آن را پذیرفته و تهدیدی بر انسجام اجتماعی تلقی می‌شود (Jeong-Yoo & Hyunju, 2002) و در طی زمان و در قالب مراحل مختلف اتفاق می‌افتد (شعبانی و همکاران، ۱۳۹۲) اما در موقعیتی که طلاق قانونی بنا بر شرایطی امکان‌پذیر نمی‌باشد، زوجین به طلاق عاطفی روی می‌آورند (حدادی برزوکی و همکاران، ۱۳۹۳). در واقع برخی از ازدواج‌ها که برای آنان، طلاق نقطه پایانی نمی‌باشد، به ازدواج‌های تو خالی و تهی تبدیل می‌شوند که فاقد عشق، صمیمیت، مصاحبت و دوستی میان زوجین است (Steele & Kidd, 1389) و از آن به عنوان طلاق عاطفی (Emotional divorce) نام برده می‌شود. به عبارتی دیگر طلاق عاطفی عبارت است از: تصویر ادراک هولناک از همسر؛ تصویر ذهنی از شکست‌های زناشویی؛ ادامه زندگی به خاطر فرزندان علی‌رغم کاهش شدید محبت و صمیمیت در مقایسه با روزهای اولیه ازدواج؛ سرد بودن تعاملات روزمره و روابط جنسی عاری از احساسات (حدادی برزوکی و همکاران، ۱۳۹۳). از این رو، تبعات سنگین طلاق عاطفی به وضوح قابل تشخیص است؛ زیرا فرد با انکار، احساس گناه، ناامیدی، تنهایی، خجالت، اندوه و ترس دست و پنجه نرم می‌کند (Mets, et al, 2009).

طلاق عاطفی متضمن فقدان اعتماد، احترام و محبت به یکدیگر است و همسران به جای حمایت از یکدیگر در جهت ناکامی و تنزل عزت نفس دیگری عمل می‌کنند. اهمیت پرداختن به طلاق عاطفی از آنجا ناشی می‌شود که این چالش درون خانوادگی مسلماً می‌تواند سایر وجوه ارتباطی فرد در گروه‌های کوچک و در نهایت جامعه را نیز متاثر ساخته و کل سیستم اجتماعی را درگیر خود سازد. بنابراین اگرچه طلاق عاطفی، علی‌الظاهر مصائب زیر یک سقف تلقی می‌شود اما بدیهی است که به آنجا محدود نشده و به زیر سقف جامعه تسری خواهد

زندگی مردابی؛ تجربه زیسته زنان در مواجهه با ... (مینا فریدون اصل و دیگران) ۱۳۹

یافت. لذا افرادی که دچار طلاق عاطفی هستند به مرور در ارتباط با نزدیکان، دوستان و همکاران و سایر بخش های جامعه دچار چالش خواهند شد.

طی شش دهه گذشته با افزایش طلاق در جوامع رو به رو بوده ایم. مطابق آمارها در تهران نیز در برابر هر چهار ازدواج ثبت شده، یک طلاق به ثبت می رسد (اکبری و همکاران، ۱۳۹۵). در کنار این شاخص، آماری پنهان، بزرگتر و به مراتب نگران کننده تر وجود دارد که به طلاق های عاطفی اختصاص دارد و کارشناسان معتقدند آمار طلاق های عاطفی دو برابر طلاق های رسمی می باشد (همان، ۱۳۹۵). استان هرمزگان نیز از این قاعده مستثنی نیست. در سال ۱۳۹۹ تعداد ۲۷۶۸ طلاق در استان هرمزگان به ثبت رسیده است. در شهر بندرعباس نیز آمارها حاکی از آنست که در همین سال تعداد ۱۲۵۰ طلاق به ثبت رسیده است و طبق اظهارات کارشناسان، طلاق عاطفی می تواند حداقل دو برابر آن باشد (اداره کل ثبت احوال استان هرمزگان، ۱۴۰۰).

علی رغم روند روبه رشد توسعه ی مادی و صنعتی در شهر بندرعباس بویژه در دو دهه ی اخیر، همچنان خرده فرهنگ های متعددی در این شهر زندگی می کنند. مهاجرانی که از استان های نزدیک و دور مثل سیستان و بلوچستان، کرمان و فارس و حتی استان های آذربایجان و گیلان و کرمانشاه به این شهر آمده اند و ترکیبی متکثر از سلاقی، سبک های زندگی و اقوام متعدد بلوچ، فارس، ترک، کرد، گیلک و ... را ایجاد کرده اند. این ترکیب در کنار عناصر سنتی و منحصربفرد فرهنگی و بومی استان هرمزگان که تنوع زیستی و مذهبی، ویژگی آن است، بافت متفاوت فرهنگی به این شهر بخشیده است. این کنارهم آبی عناصر و خرده فرهنگ های سنتی - مدرن در میان بومیان و مهاجران، مسائل و چالش های هویتی ایجاد کرده که به طور طبیعی در فضای تعاملات خانوادگی اثرگذار خواهد بود. از سوی دیگر تجربه ی سال ها زندگی در این شهر نشان می دهد که شرایط سخت شغلی، بدی آب و هوا و اقلیم نامناسب، دوری از خانواده ها و فقدان نظارت اجتماعی و در نهایت آسیب های مناطق مرزی بویژه قاچاق کالا و سوخت، زندگی شهروندان را با چالش های متفاوتی نسبت به فلات مرکزی ایران روبرو ساخته است. موارد یادشده باعث می شود که کیفیت روابط زناشویی را متاثر ساخته و طلاق عاطفی را به یک وضعیت خاص و پیچیده تر تبدیل سازد.

از این رو نظر به اهمیت فزاینده ی مسئله طلاق عاطفی و روند آن، کاوش و بررسی در این حوزه ضرورت می یابد. از سویی نیز با توجه به موقعیت فرودست زنان در برابر مردان، مشقت ها، رنج ها، احساسات و تجارب ناخوشایند ایشان، مضاعف بوده و تجربه ای به غایت

پیچیده تر و حساس تر ایجاد می کند. با عنایت به اینکه در مطالعات صورت گرفته، واکاوی لایه های ناپیدای زیست زنان و روایت زندگی ایشان نادیده انگاشته شده و عموماً از منظر پوزیتیویستی به مسائل مرتبط به زنان پرداخته شده است این مطالعه به جای رویکرد اتیک، برون نگر و آسیب شناسانه تلاش می کند تا تجربه ی زیسته ی زنان شهر بندرعباس و احساسات و ذهنیت آنان در چنین خانواده هایی را از زاویه ای درون نگرانه و با کنکاش در لایه های پنهان و درونی زندگی آنان کشف و روایت کند.

۲.۱ پیشینه

۱.۲.۱ پیشینه داخلی

عموم پژوهش ها با رویکرد کمی و پوزیتیویستی صورت گرفته و به ارتباط بین متغیرهای متعدد با پدیده ی طلاق عاطفی پرداخته اند. بیشتر این مطالعات، کمی و از منظر روانشناختی پدیده را مطالعه کرده و متغیرهایی چون سبک های عشق ورزی، دلزدگی زناشویی، ویژگی های همسر و... و ارتباط آن با طلاق عاطفی را سنجش کرده اند. اندک پژوهش هایی نیز تلاش کرده اند تا ارتباط بین متغیرهای جامعه شناختی مثل پدرسالاری، نابرابری در تعاملات، تقدیرگرایی و اعتیاد را با پدیده ی طلاق عاطفی، مورد بررسی قرار دهند. همچنین مروری بر مطالعات انجام گرفته، فقدان پژوهش های پدیدارشناختی را آشکار می سازد.

از آنجا که رویکرد پدیدارشناسی (Phenomenology) در پی استخراج عصاره و ذات تجربه ی انسانی است و لذا جهان زیسته یا تجربه ی زیسته به عنوان کلید اصلی این رویکرد ذیل عنوان آگاهی از ارزشها، فعالیت ها و احساسات، قابل درک است؛ لذا پژوهش حاضر از این نظر تلاش دارد با همین نگاه خلاقانه و با بکارگیری نگرش طبیعی و نیت مند بودن تجربه ها، سیستم معنایی به اشتراک گذاشته شده از دل تجربه های کنشگران از طلاق عاطفی را روایت کند.

رفیع زاده و زارع (۱۴۰۰) در خصوص طلاق عاطفی در میان زنان به مفهوم اثرات سبک های عشق ورزی رمانتیک، بازی گرایانه و شهوانی به صورت مثبت و سبک های عشق ورزی واقع گرایانه، رفاقتی و نوع دوستانه، به صورت منفی در پیش بینی طلاق عاطفی اشاره کرده اند. از سوی دیگر، خسروی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهش خود در شهرستان قصر شیرین به این نتیجه دست یافتند که دلزدگی زناشویی بر طلاق عاطفی تأثیر دارد و در صورتی که دلزدگی زناشویی زوجین بالا رود، طلاق عاطفی افزایش می یابد. همچنین، خدابخشی و

زندگی مردابی؛ تجربه زیسته زنان در مواجهه با ... (مینا فریدون اصل و دیگران) ۱۴۱

همکاران (۱۳۹۸) در خصوص طلاق عاطفی به مفهوم تجربه انتقاد، اهانت، رفتار تدافعی، همکاری نکردن، سرخوردگی، قطع عاطفی، فرسایش، سوگواری، عشق ابلهانه و عشق پوچ اشاره کرده اند. علاوه بر این صاحبی حق و همکاران (۱۳۹۷) زندگی با خانواده همسر، ارتباط با اعضای خانواده و سابقه اقدام به طلاق را از عوامل اصلی پیش بینی کننده طلاق عاطفی عنوان کرده اند. افراسیابی و جعفری زاده (۱۳۹۴) نیز در خصوص طلاق عاطفی به مفهوم ارتباط میان طلاق عاطفی و شناخت ویژگی های همسر، استفاده از کلمات زیبا، انتظارات نامناسب، درک وضعیت و استفاده از مواد مخدر و الکل اشاره کرده اند، در صورتی که از نظر آنان هیچ رابطه ای بین طلاق عاطفی و سن، تفاوت تحصیلات، ازدواج اجباری، شک و بدبینی و شغل وجود ندارد. علاوه بر این اکبری (۱۳۹۳) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافت که میان طلاق عاطفی و متغیر شکست روحی و روانی افراد و تصمیم به طلاق قانونی رابطه معناداری وجود دارد. همچنین حدادی و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهش خود به تجربه زمینه های اجتماعی مانند پدرسالاری، حضور ناپدیری و انفعال شخصیت زنان، عوامل تشدید کننده مانند: نگرش متفاوت زن و مرد به رابطه جنسی و حضور هوو (رقیب عشقی زن)، مبادله نابرابر در روابط اجتماعی، رابطه جنسی شوهر (تجاوز به زن) و احساس نابرابری (خشیم خاموش) اشاره کرده اند. از سویی دیگر، شعبانی و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که خشونت، تقدیرگرایی، جنس، پایگاه اقتصادی- اجتماعی، مدت زندگی مشترک، سلامت اخلاقی و میزان دخالت دیگران، هفت متغیر پیش بینی کننده طلاق عاطفی می باشند. عظیمی و عابدزاد (۱۳۹۲) نیز به رابطه طلاق عاطفی با متغیرهایی همچون اختلاف سطح تحصیلات زوجین، میزان پایبندی به اعتقادات مذهبی و دینداری، اعتیاد به مواد مخدر و اعتیاد به شبکه های ماهواره ای اشاره کرده اند. علاوه بر این پروین و همکاران (۱۳۹۱) در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که بین طلاق عاطفی و نظم درون خانواده، ساختار قدرت خانواده و سرمایه اجتماعی درون خانواده رابطه معناداری وجود دارد.

۲.۲.۱ پیشینه خارجی

اسکورن (Skowron) (۲۰۱۸) در پژوهش خود نشان داد زوج هایی که واکنش عاطفی، بلوغ عاطفی و وابستگی کمتری با دیگران دارند، توانایی این را دارند که در روابط خود و همسرشان موقعیت من را کسب کنند و به سطح بالاتری از رضایت زناشویی در زندگی خود برسند. همچنین گلاد (Glade) (۲۰۱۶) در مطالعه خود نشان داد که بلوغ عاطفی و ابعاد آن با رضایت

زناشویی رابطه دارند. از سوی دیگر، والنزوئلا (Valenzuela) (۲۰۱۴)، در پژوهشی به این نتیجه رسید که هر چه میزان استفاده از شبکه های اجتماعی بیشتر باشد روابط میان زوجین نیز با یکدیگر سردتر می باشد و منجر به طلاق عاطفی می گردد. از زاویه ای دیگر گان میت (Gan-mette) و همکاران (۲۰۱۴) در نروژ به این نتیجه دست یافته اند که فشارهای مداوم بر زنان، عدم رضایت میان زوجین و سطح پایین سواد از دلایل مهم انحلال و زوال روابط زوجین بوده است. همچنین مطالعه عبدالعزیز (۲۰۱۳) روی پرستاران در هند نشان داد مشکلات روانی می تواند به دلیل وجود شرایط ناخوشایند بین زوجین ایجاد شود. کولمن (Colman) و همکاران (۲۰۱۲) نیز در مطالعه خود نشان دادند افرادی که طلاق عاطفی را تجربه کرده اند بیشتر از افراد متاهل به روانشناس ارجاع داده شده اند. از سویی دیگر پژوهش گامریو (Gameiro) و همکاران (۲۰۱۱) در پرتغال نشان داد که افزایش رضایت زناشویی، باعث افزایش کیفیت زندگی در تمامی ابعاد آن می شود. علاوه بر آن مطالعه سایر (Sayer) و همکاران (۲۰۱۱) در ایالات متحده نشان داد افزایش مدت ازدواج منجر به کاهش میزان طلاق می شود. در واقع کاهش نرخ طلاق تا حدودی منعکس کننده افزایش طلاق عاطفی می باشد. همچنین نتایج پژوهش آماتو (Amato) (۲۰۱۰) نشان داد سطح پایین عشق و رابطه جنسی زمینه ساز مشکلات جنسی مانند: بی میلی جنسی زوجین به یکدیگر، کم شدن دفعات رابطه جنسی نسبت به گذشته می گردد که خود مقدمه خیانت و از بین رفتن تعهد و عشق است. همچنین در مطالعه ای که توسط ژیرولد جید (Gierveld Jde) و همکاران (۲۰۰۹) بر روی مردان و زنان متاهل در هلند انجام شد، میزان تنهایی عاطفی برای زنان ۱۸.۴ درصد و برای مردان ۱۵.۸ درصد گزارش شد. همچنین آمبرت (Ambert) (۲۰۰۹) در پژوهش خود به این نتیجه می رسد که در کانادا فقدان الزام قانونی و فرهنگی برای طلاق، نپذیرفتن طلاق به صورت لکه ننگ، وجود تمایلات فردگرایانه و فرار از مسئولیت های خانوادگی، ازدواج در سن پایین، درآمد ناکافی و فقر، تحرک اجتماعی سریع، برقراری ارتباط جنسی با افراد دیگر و پرورش یافتن در خانواده طلاق از عوامل تاثیرگذار در مسئله طلاق هستند. از سوی دیگر راتر (Rutter) (۲۰۰۹) در یکی از پژوهش های خود به این نتیجه دست یافت که افرادی که با شرایط نامساعد زندگی مشترک زیست می کنند از افسردگی رنج می برند و افرادی که خود را از این شرایط نامساعد زندگی مشترک رها می کنند و جدا می شوند از افسردگی کمتری برخوردار هستند.

عمده ی مطالعات انجام شده در خصوص پدیده طلاق عاطفی به صورت کمی می باشد و بر متغیرها و پارامترهایی همچون افسردگی، میزان استفاده از شبکه های اجتماعی، دلزدگی

زندگی مردابی؛ تجربه زیسته زنان در مواجهه با ... (مینا فریدون اصل و دیگران) ۱۴۳

زناشویی، ساختار قدرت خانواده و سرمایه اجتماعی درون خانواده، میزان پایبندی به اعتقادات مذهبی و دینداری، اعتیاد به مواد مخدر، خشونت، پایگاه اقتصادی- اجتماعی و مفهوم سرخوردگی در پیش بینی طلاق عاطفی تاکید می کند که با متغیر افزایش رضایت زناشویی در ارتباط هستند. اندک مطالعات کیفی انجام شده نیز به مفهوم تجربه زمینه های اجتماعی، عوامل تشدید کننده، مبادله نابرابر و احساس نابرابری در ارتباط با پدیده طلاق عاطفی اشاره دارد.

۳.۱ مبانی نظری

در پژوهش کیفی، استفاده مستقیم از نظریه ها کمتر مدنظر است و برخلاف پژوهش کمی، جهت تبیین و فرضیه از آن استفاده نمی کنیم. لذا در این پژوهش مرور نظریه ها، صرفاً برای افزایش حساسیت نظری محقق انجام گرفته است و جهت تبیین جامعه شناختی پدیده طلاق عاطفی از نظریات نظم خرد چلبی، مثلث عشق استرنبرگ (Sternberg)، نظریه مبادله، همسان همسری و نظریه سیستمی کیفیت زناشویی مارکز (Marquez) به صورت تلفیقی استفاده شده است.

طبق نظریه نظم، دو عنصر سازنده ی جامعه در سطح خرد، فرد و تعامل هستند. به لحاظ تبیین می توان چهار نوع عمده تعامل را از هم تمیز داد که عبارتند از: ۱- روابط مبادله ای، ۲- روابط قدرت، ۳- روابط گفتمانی و ۴- روابط ارتباطی (اجتماعی) که در بررسی روابط خانوادگی، عمدتاً تعامل ارتباطی مدنظر است، زیرا در این نوع تعامل است که حق و تکلیف و عاطفه مبادله می شوند (چلبی، ۱۳۷۵). جهت حفظ الگوهای تعاملی، نظم اجتماعی خرد با چهار مشکل هم فکری مشترک، هم گامی مشترک، همدلی مشترک، و هم بختی مشترک مواجهه است. بنابراین اگر خانواده، این چهار مشکل را داشته باشد، نظم و تعادل خود را از دست می دهد و دچار اختلال می شود. چنانچه در صورت بروز اختلال در تعامل همسران و کارکردهای خانواده یعنی نبود مشارکت بین زوجین، عدم تقسیم کار، ساختار اقتدار و برآورده نشدن نیازهای عاطفی و جنسی زوجین و همچنین روابط بین همسران و وضعیت سلامت خانواده را از لحاظ جسمی و روانی تحت الشعاع قرار دهد، زمینه طلاق عاطفی را فراهم می نماید (همان، ۱۳۷۵). همچنین رابرت استرنبرگ و بارنستین (Robert Sternberg & Bernstein) جنبه های مختلف عشق را با مثلثی دارای سه مولفه تعهد (جزء شناختی)، صمیمیت (جزء احساسی) و شور و اشتیاق (جزء انگیزشی) مورد واکاوی قرار داده اند. روابط زوجینی که در میان آنان مولفه صمیمیت بی معنا است را می توان طلاق عاطفی دانست که استرنبرگ از آن به

عنوان رابطه ی عشق تهی و عشق ابلهانه یاد کرده است (باستانی و همکاران، ۱۳۹۰). عشق تهی یا تو خالی شامل ازدواج هایی می باشد که زن و شوهر نسبت به یکدیگر سرد و بی تفاوت هستند. عشق ابلهانه یا کورکورانه نیز ازدواج هایی را شامل می شود که رابطه عاطفی میان زوجین سرد و یخ زده است و تنها رابطه جنسی میان آنان برقرار است که در نهایت فاصله احساسی میان زن و مرد عمیق می شود و به یأس و سرخوردگی زوجین منجر می شود. همچنین هومنز (Homans) در نظریه مبادله از زاویه ای دیگر این موضوع را مورد واکاوی قرار داده است. نظریه مبادله به آن چه که ظاهراً افراد در کنش متقابل شان به دست می آورند و آن چه که در عوض به طرف مقابل می دهند توأم با میزانی از پاداش یا هزینه می پردازد (دیلینی (Delaney)، ۱۳۸۷). او معتقد بود که نفع فردی انگیزه ای عام است که اعمال همگان گرد آن می چرخد و افراد، رفتارشان را در چارچوب تقویت های مثبت و منفی که از محیط شان می گیرند، تنظیم می کنند (کوزر (Coser)، ۱۳۷۳). بر این اساس ارتباط میان زوجین نیز نوعی مبادله می باشد که دو طرف در زندگی زناشویی به دنبال منفعت شخصی خود هستند و در جهت رفع نیاز های اقتصادی و روانی، زندگی آنان می چرخد. طلاق عاطفی نحوه مقابله و مواجهه شخص با برآورده نشدن خواسته ها و حقوقش در زندگی می باشد و هر گاه یکی از زوجین به این فهم برسد که حق و حقوق او به صورت مساوی و برابر به دست نمی آید، به مرور از همسر فاصله گرفته و فاصله میان زوجین عمیق می شود (رشید و همکاران، ۱۳۹۸). علاوه بر آن طبق نظریه همسان همسری، ویژگی های همسان میان زن و شوهر موجب استحکام خانواده می گردد و تا حدودی از فروپاشی خانواده جلوگیری می نماید. دو شخص که از دو فرهنگ و خاستگاه اجتماعی متفاوت و در تضاد با یکدیگر قرار دارند و ارزش ها و هنجارهای خاص خود را دارند. به مرور زمان شکاف های میان زوجین نمایان می شوند و سبب بیگانگی زن و مرد می گردد (ابراهیمی و بنی فاطمه، ۱۳۹۱). بر طبق این نظریه زن و شوهر در اخلاق و منش بایستی مکمل یکدیگر باشند، فردی که عصبانی مزاج و عجول است باید با فردی خونسرد و صبور ازدواج نماید. در غیر این صورت کشمکش ها و تنش های فراوانی در زندگی به وجود می آید و سرانجام به طلاق ختم می شود (ساروخانی، ۱۳۷۵). از سوی دیگر مارکز با دیدگاه سیستمی به فرد، معتقد است یک فرد متاهل با سه زاویه درونی، زاویه همسری و زاویه سوم در زندگی خود مواجه است که کیفیت زندگی زناشویی وابسته و مرتبط با این سه زاویه می باشد. مارکز به هفت مدل کیفیت زندگی زناشویی اشاره می کند. در کیفیت زناشویی پایین یکی از مدل ها، الگوی جدایی می باشد که در آن دو طرف نسبت به

زندگی مردابی؛ تجربه زیسته زنان در مواجهه با ... (مینا فریدون اصل و دیگران) ۱۴۵

زاویه سوم شان مانند: فرزند، دوستان، خانواد و شغل خود توجه بیشتری دارند و اولویت یافته است و نسبت به زاویه همسری شان بی توجه هستند. زناشویی های جدا، علی رغم پایین بودن کیفیت زندگی شان می توانند بسیار باثبات و طولانی مدت با یکدیگر زندگی کنند. از این رو ترکیب جدایی، در مواردی می تواند به عنوان طلاق عاطفی مطرح گردد (باستانی و همکاران، ۱۳۸۹).

۴.۱ روش پژوهش

پژوهش حاضر به شیوه کیفی صورت پذیرفته است؛ تحقیقات کیفی به زنان فرصت شنیده شدن و بیان احساسات خود را می دهد. در نتیجه، با توجه به این واقعیت که روش های کیفی بیشتر منعکس کننده نیازها و نظرات زنان است، به خوبی همسو هستند (Dallos, 2004 & Abbey)؛ (Clarke, 2006). از آنجا که پژوهش حاضر به مطالعه ی تجربه زیسته زنان در مواجهه با طلاق عاطفی و دستیابی، درک ماهیت و جوهره ی اصلی تجربه زیسته، احساسات و برداشت های زنان از طلاق عاطفی در شهر بندرعباس می پردازد از روش پدیدارشناسی (Phenomenology) استفاده شده است. روش تحقیق پدیدارشناسی، تجارب زیسته مشارکت کنندگان در پژوهش را با هدف دستیابی به جوهره آن موضوع، مورد بررسی قرار می دهد (بودایی، ۱۳۹۵) و تجربیات، برداشت ها و احساسات افراد مورد مطالعه قرار می گیرد (اسماعیلی و امیدی، ۱۳۹۱). استراتژی پژوهش حاضر کمتر بر تعبیر و تفسیر از سوی محقق متکی است و بیشتر بر توصیفاتی از تجارب مشارکت کنندگان استوار است.

جامعه هدف، زنان درگیر با پدیده طلاق عاطفی در شهر بندرعباس می باشد که با همسرانشان زیر یک سقف زندگی می کنند. راه دستیابی به جامعه هدف از طریق مراکز مشاوره خانواده شهر بندرعباس می باشد. محقق در ابتدا به چندین مرکز مشاوره که در زمینه مشاوره خانواده و طلاق فعالیت می کنند مراجعه نمود و پس از اعتماد سازی و بررسی های لازم، مرکز مشاوره معراج را به عنوان مرکز دستیابی به داده های مورد نظر خود انتخاب نمود. سپس با حضور پی در پی در مرکز مشاوره معراج به افرادی که جهت مشاوره در زمینه مشکلات و اختلالات خانوادگی و بعضاً جهت پیگیری امور طلاق مراجعه نموده بودند دسترسی پیدا کرد و با ۱۲ نفر از افرادی که به این مرکز مراجعه داشتند با کمال رضایت آنان مصاحبه صورت گرفت. چهار معیار اساسی، ملاک انتخاب مشارکت کنندگان در این پژوهش بوده است. این ملاک ها عبارت بودند از مدت زمان ازدواج، وجود تعارضات زناشویی مستمر و سکونت در

شهر بندرعباس. بدین ترتیب با زنانی مصاحبه صورت گرفته شد که حداقل ۵ سال از مدت زمان ازدواج آنها گذشته باشد، تعارض و چالش‌های زناشویی آنها توسط مراکز مشاوره محرز شده و در نهایت ساکن شهر بندرعباس بوده باشند.

روش نمونه‌گیری نیز، نمونه‌گیری هدفمند می‌باشد و داده‌ها از طریق مصاحبه عمیق و نیمه ساختاریافته و به صورت چهره‌به‌چهره جمع‌آوری شده است تا مشارکت‌کننده، توضیحات کامل و همه‌جانبه‌ای را درباره تجربه خود از پدیده بیان کند و حجم آن نیز به سطح اشباع داده‌ها بستگی دارد.

در طول مصاحبه پژوهشگر از تکنیک‌های متعدد توصیه شده جهت رسیدن به لایه‌های پنهان زندگی زنان و اطلاعات بیشتر استفاده نموده است و مصاحبه‌ها در محیطی آرام در کلینیک معراج و با ارائه بازخورد مصاحبه‌شونده‌ها، ایجاد فضایی قابل اعتماد و ارائه سوالات مجدد و استفاده از زبان‌های بدنی و ارتباط چشمی جهت ایجاد ارتباط بهتر با مصاحبه‌شونده‌ها صورت پذیرفته است. محقق کوشیده است تا با مصاحبه‌های عمیق و ممتد در ساختار درونی احساسات، تجارب و ذهنیات مصاحبه‌شوندگان به لایه‌های پنهان و زیرین زندگی آنان پی‌برد و تعمق کند. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش هفت مرحله‌ای کلایزی (Colaizzi method) استفاده شده است. نخست پس از اتمام هر مصاحبه، تمامی اظهارات ضبط شده مشارکت‌کنندگان کلمه به کلمه روی کاغذ نوشته و چندین بار توسط محقق مطالعه شده است. سپس اطلاعات و بیانات مهم مرتبط با پدیده مورد نظر مشخص شده است و پس از آن مفاهیم فرموله استخراج گردیده است. بعد از استخراج کدها، مطابق مرحله چهارم کلایزی، پژوهشگر مفاهیم تدوین شده را براساس تشابه مفاهیم دسته‌بندی نموده است. در مرحله پنجم، نتایج برای توصیف جامع از پدیده تحت مطالعه به هم پیوند داده شده و دسته‌های کلی‌تری را به وجود آورده است و توصیف جامعی از پدیده تحت مطالعه ارائه گردیده است. در مرحله پایانی نیز اعتبار بخشی با ارجاع به هر نمونه و پرسیدن درباره یافته‌ها صورت گرفته است.

برای تفسیر و غنابخشی به یافته‌ها در کنار روش کلایزی، رویکرد ون منن (Van Maanen, 2014) نیز مورد استفاده قرار گرفت. ون منن معتقد است تم‌های پدیدارشناختی، گره‌هایی در دل تجربه‌های ما هستند که در کنار هم به مانند یک کل معنادار زیسته می‌شوند. مبتنی بر این رویکرد چهار تم وجودشناختی می‌بایست در فرایند بررسی تجربه‌ی زیسته‌ی مشارکت‌کنندگان مدنظر قرار گیرد که در این پژوهش نیز به کار گرفته شده است. این چهار تم عبارتند از:

زندگی مردابی؛ تجربه زیسته زنان در مواجهه با ... (مینا فریدون اصل و دیگران) ۱۴۷

فضای زیسته شده که با ارجاع به فضاها در دل تجربه ی کنشگران معنا می یابد؛ **بدن زیسته شده یا بدن مندی** که اشاره به این امر دارد که تجربه ی زیسته ی آدم ها به شدت به بدن ها گره خورده و درون آن شکل می گیرد؛ **زمان زیسته شده یا زمان مندی** که بر ساخت معنایی کنشگران را از زمان زیست شده نشان می دهد و در نهایت **روابط زیست شده یا رابطه مندی** که به تجربه های شکل گرفته به میانجی روابط انسانی اشاره دارد. در پژوهش حاضر تلاش شد پس از مقوله سازی و تحلیل داده ها، در نهایت این رویکرد، ملاک تحلیل نهایی قرار گیرد که در بخش نتیجه گیری آمده است.

در پژوهش حاضر جهت اطمینان از صحت و پایایی داده ها، از معیار باور پذیری و تاییدپذیری استفاده شده است. جهت حصول اطمینان از باور پذیری داده های پژوهش، محقق با اختصاص زمان مناسب و کافی جهت جمع آوری داده ها، حضور و مشاهده مستمر در مرکز مشاوره و بررسی از زوایای مختلف داده ها و همچنین با تجزیه و تحلیل و بررسی مکرر داده ها و استفاده از روش های مختلف مانند تنوع در انتخاب مشارکت کنندگان از نظر سن، میزان تحصیلات، بومی یا غیر بومی بودن، فاصله سنی زن و مرد، مدت زمان ازدواج تلاش نموده است.

همچنین برای اعتباربخشی بیشتر به داده ها از روش هایی چون کنترل توسط اعضاء و استفاده از ارزیاب های بیرونی استفاده شد. بدین صورت که مقولات و توضیحات مرتبط با آن در اختیار مشارکت کنندگان قرار گرفت و نظر ایشان اعمال شد. همچنین برای ارزیابی سازگاری درونی از نظارت خارجی کمک گرفته شد بدین ترتیب که داده ها و تفسیرهای صورت گرفته در اختیار دو تن از کارشناسان این حوزه قرار گرفت و از دقت اعمال شده، اطمینان حاصل شد.

جدول ۳-۱. اطلاعات مشارکت کنندگان

ردیف	نام مستعار	سن	تحصیلات	شغل	مدت زمان ازدواج	اختلاف سنی زن و مرد	تعداد فرزندان
1	مریم	41	دیپلم	خیاط	23	۶	۲
2	شیوا	44	لیسانس	کارمند	25	۵	۲
3	فرشته	36	دیپلم	مزون دار	21	۸	۱
4	مرضیه	40	دیپلم	مربی ورزشی	22	۵	۱
5	پریا	41	دیپلم	مربی ایروبیک	17	۱۲	ندارد

ردیف	نام مستعار	سن	تحصیلات	شغل	مدت زمان ازدواج	اختلاف سنی زن و مرد	تعداد فرزندان
6	لیلا	33	سیکل	خانه دار	16	۱۴	۲
7	فاطمه	37	دیپلم	خانه دار	16	۱۰	۳
8	پروانه	47	فوق لیسانس	خانه دار	13	۸	۱
9	آیدا	31	لیسانس	کارمند	12	۳	۱
10	سهیلا	42	دیپلم	خانه دار	12	۴	۱
11	شکوفه	27	دیپلم	خانه دار	8	۹	۱
12	عالیه	26	دیپلم	خانه دار	5	۱	۱

مروری بر وضعیت مشارکت کنندگان نشان می‌دهد حداقل سن آنها ۲۶ و حداکثر ۴۱ ساله بوده‌اند. میزان تحصیلات عموماً دیپلم بوده و فقط یک نفر تحصیلات در سطح فوق لیسانس داشته‌است. مدت زمان ازدواج حداقل ۵ سال و حداکثر ۲۵ سال بوده‌است. به جز یک نفر، سایر افراد حداقل یک فرزند داشته‌اند و یک نکته‌ی حائز اهمیت این است که بخشی از مشارکت کنندگان در این مطالعه، خانه دار بوده‌اند که اهمیت شغل و استقلال اقتصادی را در این چالش به خوبی نشان می‌دهد.

۵.۱ اخلاق در پژوهش

بسیاری از ملاحظات اخلاقی در برگیرنده توازن میان دو ارزش‌اند: توسعه دانش علمی و رعایت حقوق افراد مورد مطالعه یا سایر افراد جامعه (لاورنس نیومن (Lawrence Newman)، ۱۳۹۰). مزایای بالقوه - مانند فهم بهتر زیستن، بهبود تصمیم‌گیری یا کمک به شرکت کنندگان در پژوهش - باید در مقابل هزینه‌های بالقوه - مانند هتک حرمت، عزت نفس، حفظ حریم شخصی یا آزادی دموکراتیک - مقایسه شوند (همان، ۱۳۹۰). جهت رعایت اصول اخلاقی، مشارکت کنندگان از اهداف پژوهش مطلع بودند و برای انجام پژوهش از آنها اجازه گرفته شد و به مصاحبه شونده‌ها اطمینان خاطر داده شد که تمامی اطلاعات، مشخصات و حتی اسامی آنان تنها در نزد محقق به صورت محرمانه می‌ماند. هر مصاحبه در اتاقی که توسط مرکز در اختیار محقق قرار گرفته بود، انجام شد. در پژوهش حاضر حفظ و صیانت داده‌ها و حریم شخصی مصاحبه شونده‌ها کاملاً رعایت شده‌است. داده‌ها به صورت سری و تمامی اسامی به کار رفته جعلی می‌باشد. همه افراد با رضایت قلبی و شخصی در انجام پژوهش و مصاحبه

زندگی مردابی؛ تجربه زیسته زنان در مواجهه با ... (مینا فریدون اصل و دیگران) ۱۴۹

شرکت کرده اند و مصاحبه ها همراه با اعتماد سازی صورت گرفته است و همچنین مصاحبه شونده ها از فرایند و ضبط صدا مطلع بودند و با رضایت قلبی شان انجام شده است.

۲. یافته‌های پژوهش

با توجه به روایت و اظهارات مصاحبه شونده‌گان و تحلیل صورت گرفته توسط محقق تجربه زیسته زنان در مواجهه با طلاق عاطفی در شهر بندرعباس در هشت مقوله مهم عنوان شده است که شامل: روان متلاطم و در هم شکسته، زندگی خشونت بار و زیست دلهره آور، پیکرهای بی جان، زندگی خالی از عاطفه، خیانت؛ تیر خلاص به زندگی، خرده رنج های پایان ناپذیر، بدن های یخ زده ی دور از هم و زندگی سبزیف وار می باشد.

جدول ۴-۱. یافته های پژوهش

مقوله نهایی	مقولات فرعی (محوری)
روان متلاطم و در هم شکسته	خودخوری های شدید
	چیرگی یأس و سرخوردگی
	افسردگی
زندگی خشونت بار و زیست دلهره آور	خشونت فیزیکی
	خشونت کلامی
	نادیده گرفتن و بی توجهی (خشونت روانی)
	فضای خشونت بار خانه
پیکرهای بی جان	فرسودگی جسمانی
	خود ویرانگری
زندگی خالی از عاطفه	فقدان عشق
	عدم حمایت عاطفی مرد از زن
خیانت؛ تیر خلاص به زندگی	روابط فرازنشویی مرد
	روابط فرازنشویی زن
خرده رنج های پایان ناپذیر	آفت اعتیاد
	سیطره قدرت و استبداد
	شکاک بودن
	مرگ صداقت

مقوله نهایی	مقولات فرعی (محوری)
بدن های یخ زده ی دور از هم	امتناع از رابطه جنسی
	دلسردی زناشویی
	تن دادن به یک رابطه ی جنسی بی روح
زندگی سیزیف وار	تلاش زن برای نجات زندگی

۱.۲ روان متلاطم و درهم شکسته

زنان در مواجهه با تجربه طلاق عاطفی از لحاظ روحی و روانی بسیار شکننده می شوند و آسیب های فراوانی را در زندگی خود تجربه می کنند. روان متلاطم و درهم شکسته شامل سه مقوله خودخوری های شدید، چیرگی یأس و سرخوردگی و افسردگی می باشد. خودخوری های شدید به مفهوم رنجش، خودخوری، سرزنش و مجازات زنان توسط خودشان اشاره دارد. زنان خلاء های عاطفی بسیاری را تجربه می کنند که آنان را به گریه های مداوم، غصه خوردن های شدید و آسیب رساندن درونی به خودشان وا می دارد و این چرخه غم مدام در زندگی زنان درگیر با پدیده طلاق عاطفی تکرار می شود.

مریم که ۲۳ سال به این زندگی سخت و طاقت فرسا تن داده است، اظهار داشته:

تو دلم خیلی روزها گریه می کنم، میگم خدایا من چه قدر تنهام. همیشه دوست داشتم یکی داشته باشم برم تو آغوشش، دوام داشته باشه. ذوق مو داشته باشه. یکی داشته باشم منو بگیره تو بغلش بفهمم می توئم بهش اعتماد کنم. بتونه آرومم کنه.

مقوله چیرگی یأس و سرخوردگی نیز به مفهوم سرخوردگی یعنی یک حالت ناخوشایند که ناشی از یک چرخه نامطلوب در روابط زوجین است (باقری و البهستی، ۱۳۹۹) اشاره دارد. بدون شک، ناامیدی توان بالقوه این را دارد که از نظر روحی بسیار گیج کننده و پر چالش باشد و سبب شود دیگر هیچ آرزو و امیالی برای زنان معنا و مفهومی نداشته باشد و تنها، مانند یک مرده ی متحرک با مرد همزیستی کنند. فاطمه که ۱۶ سال از زندگی خالی از محبت و عشق او سپری می گردد، بیان می کند: نمیتونم به بچه هام برسیم، نمیتونم اصلا زندگی برام تموم شده، هیچ آرزو یا چیزی که بگم این آرزو رو دارم، ندارم. یعنی هیچ چیزی ندارم که به زندگی دل ببندم. عین آدم های مرده متحرک بودم و زندگی می کردم.

زندگی مردابی؛ تجربه زیسته زنان در مواجهه با ... (مینا فریدون اصل و دیگران) ۱۵۱

مقوله افسردگی نیز به وضعیتی روحی و خلقی اشاره می کند که همراه با بی حوصلگی، فرار و بی علاقه‌گی نسبت به فعالیت های زندگی روزمره باشد و تأثیراتی بر افکار، رفتار، احساسات و سلامت یک فرد بر جا می گذارد. مواجهه زنان با افسردگی همچون زندگی در سیاهچاله ای عمیق و عذاب آور است که احساس تنهایی و دسترسی زن به خواسته ها و آرزوهایش را با افکار منفی و ذهن تاریک از بین می برد.

عالیه که ۴ سال است جدا از همسرش زندگی می کند، عنوان نموده است:

آخرین دفعه دوباره رسوایی به بار آورد. دیگه افسردگی ذهنی گرفتم واقعا. خیلی افسرده شدم. همش تو خودم ام، نمی دونم چه کار کنم، تو خونه گریه می کنم. اینقدر خسته شدم که دیگه نگو.

۲.۲ زندگی خشونت بار و زیست دلهره آور

زندگی خشونت بار و زیست دلهره آور که به چهار مقوله فرعی از جمله خشونت فیزیکی، خشونت کلامی، خشونت روانی و فضای خشونت بار خانه تقسیم می گردد؛ متأسفانه ماهیت و جوهره خشونت جزئی جدا ناپذیر از زندگی زنان می باشد و زنان در معرض انواع خشونت های خانگی قرار می گیرند. خشونت مردان علیه زنان به اشکال و شیوه های مختلفی صورت می گیرد که یکی از این خشونت ها، خشونت فیزیکی (کتک خوردن شدید) است که محرز ترین نوع خشونت می باشد.

پروانه، زنی با ظاهری شکسته و غمگین که ۱۳ سال به این زندگی تن داده است، بیان می کند: منو بی محابا میزنه، بدون ترس، بدون هیچ نوع مشکلی می زنه و برآش مهم نیست که آیا من ناقص بشم. ارضا میشه با کتک زدن. بعد که میزنه من پر از ناراحتیم، پر از کینه ام، پر از حرصم. بین من بلاخره با سن کم ازدواج نکردم، ۳۴ سالم بود، وقتی دست روی من بلند شد، من اصلا وجودم پاشید از هم. من نیومدم توی زندگی کتک بخورم. خیلی، از اول زندگی مون بد دهانی و بی احترامی بود. تمام حرف عادتش پایین تن به پایین. حتی به پدر خودش بلانسبت فحش پایین تن میده.

خشونت کلامی (بی احترامی) یکی دیگر از مقوله های فرعی می باشد که عبارت است از: در معرض بی احترامی، بددهنی و برخورد های کلامی ناپسند و زشت از سمت مرد قرار گرفتند که پیوسته در زندگی زنان به چشم می خورد و آنان را آزرده خاطر و خوار و خفیف می نماید و پرخاشگری جزئی از زندگی آنان می شود. نادیده گرفتن و بی توجهی به زن

(خشونت روانی) نیز به عنوان نوعی خشونت شامل خسارت روانی (بی توجهی، نادیده گرفتن، تهدید، تحقیر، سرزنش زن و ...) از جانب عامل مستهجن به فرد، تعریف می شود. لیلا، زنی دلشکسته در تقلا جهت حفظ ۱۶ سال زندگی مشترک، اظهار داشته: بچه ام آیناز، تا صدای ما رو بالا می بینه، در اتاق می کوبه. گریه می کنه و میگه خسته شدم از صداتون. دخترم خیلی آسیب دیده. متنفر از همه ی مردها. کلا گوشه خونه است و فقط هم ارتباطش با من. من یک مدت به خاطر ترس زندگی کردم. بعد فهمیدم که چرا آدم باید از شوهرش بترسه؟ مثلاً اون موقع ها که رانندگی می کردم، یه اتفاق کوچیک هم پیش میومد حاضر بودم به همه بگم ولی به رضا نگم از ترس دعوا. خیلی ترس بده توی زندگی.

اشکال خاصی از خشونت روانی ممکن است نسبت به هر نوع خشونت فیزیکی نیز خشن تر باشد؛ زیرا زنان درگیر نوعی شکنجه مهلک و جان سوز می شوند که درد و رنج بسیاری را برای آنان به همراه دارد و بر بهداشت، سلامت روانی و اعتماد به نفس زنان تاثیر می گذارد. یکی دیگر از مقولات فرعی فضای خشونت بار خانه می باشد که عبارت است از: در پی خشونت های فیزیکی، کلامی و روانی حاکم در خانه، موجی از خشونت در خانه به وجود می آید که بر تمامی اعضای خانواده تاثیر می گذارد و سلامت روان آنان را به مخاطره می اندازد. فضای تنش زا و خشن خانه، آرامش خانواده را بر هم می زند و محیطی دلهره آور و عذاب آور را شکل می دهد. فرزندان نسبت به محیط خانه دلزده می شوند و در پی فرار از جو سمی خانه بر می آیند. زندگی خشونت بار و زیست دلهره آور، همچون زهری کشنده اعضای خانواده را آرام آرام نسبت به یکدیگر سرد و دلزده می کند و آنان دچار سیاهی مطلق می شوند که رهایی از آن بسیار سخت و دشوار است.

۳.۲ پیکرهای بی جان

ساختار فرعی مقوله پیکرهای بی جان دو مقوله فرسودگی جسمانی و خودویرانگری می باشد. فرسودگی جسمانی به آسیب ها و فرسودگی جسمانی زنان در اثر مشکلات، تنش ها و فشارهای روحی و روانی بسیاری که در زندگی خود تجربه می کنند، اشاره دارد که احتمال ابتلاء به بیماری های سخت را در زنان ممکن می سازد؛

عالیه که ۴ سال است جدا از همسرش زندگی می کند، چنین نقل کرده است:

من می تحمل کردم تا وقتی بچه دار شدم. این قدر فشار روم بود که وقتی زایمان کردم، رفتم تو آی سی یو. دو هفته توی آی سی یو بودم تا وقتی که برگشتم خونه.

زندگی مردابی؛ تجربه زیسته زنان در مواجهه با ... (مینا فریدون اصل و دیگران) ۱۵۳

همان گونه که گیدنز معتقد است عوامل اجتماعی بر کیفیت سلامت و ابتلاء افراد به بیماری های گوناگون مرتبط است (گیدنز، ۱۳۷۶). خودویرانگری نیز به مفهوم خودکشی زنان و آسیب رساندن آنان به جسم خودشان اشاره دارد. زنان برای گذر و عبور از موقعیت های ناخواسته و نامطلوبی که در زندگی شان وجود دارد تصمیم به مرگی خودخواسته می گیرند و در این حالت، اقدام منجر به مرگ، که آرزوی فرد برای رهایی از مشکلات و سختی های زندگی اوست، صورت می گیرد.

مریم که ۲۳ سال به این زندگی سخت و طاقت فرسا تن داده است، اظهار داشته:
۳ بار دست به خودکشی زدم. به خاطر کارها و حرف هاش بود، به خاطر وضعیتی که برام درست کرده بود، احساسی که بهش نداشتم و به عنوان یک زن همه چیز تو وجودم خفه کرده بودم. زندگی برام قشنگی نداشت. به هیچ چیز فکر نمی کردم، آبرو، بچه هام. فقط می خواستم از این دنیا خلاص بشم.

۴.۲ زندگی خالی از عاطفه

زندگی خالی از عاطفه از دو مقوله فقدان علاقه و عدم حمایت مرد از زن تشکیل شده است. لازمه داشتن زندگی زناشویی بادوام و جاودان، وجود مهر، عاطفه و حمایت زن و مرد از یکدیگر در زندگی می باشد که زندگی زناشویی را حفظ و مقاوم سازد. زندگی خالی از عشق زنان را به موجوداتی سرد، بی روح و اندوهگین تبدیل می کند. پریا، زنی که ۱۷ سال از زندگی عاری از عشق و محبت او سپری شده است، عنوان نموده است:

حسی بین من نبود. حس عاشقونه نبود. خودش می گفت که من هرکاری کنم، به چشمتم نیامد. شاید به خاطر اون دوست نداشتم بود، به خاطر احساسی که نداشتم، عشقی که باید بین من باشه، نبود. این نبود و این خیلی سخت بود. یعنی من اون چیزی که تو زندگی نداشتم خلاء عشق و عاطفه و اینجور چیزها، احساسی بود.

زنانی که تجربه طلاق عاطفی را دارند و با آن زیست نموده اند، دچار نوعی از هم گسیختگی عاطفی و بی عاطفی مسری در زندگی خود هستند که تمامی جنبه های زندگی آنان را در بر گرفته است. عدم حمایت مرد از زن یکی دیگر از مقولات فرعی می باشد که به مفهوم عدم حمایت و پشتیبانی مرد در زندگی مشترک اشاره دارد.

مرضیه که ۲۲ سال به این زندگی خاموش تن داده است، می گوید:

بچه بزرگ کردن با خودم بود، بچه مو باشگاه ببرم و بیارم با خودم بود، خرید و کارهای خونه رو انجام دادن با خودم بود، درس و مشق بچه رو صفر تا صد کار کنم، بفرستم مدرسه نمونه با خودم بود، بازیکن تیم ملی کاراته کشورش کنم با خودم بود. همه ی اینا رو دوش خودم بود.

۵.۲ خیانت؛ تیر خلاص به زندگی

خیانت، تیر خلاص به زندگی شامل دو مقوله فرعی روابط فرازنشویی مرد و روابط فرازنشویی زن می باشد. روابط فرازنشویی مرد به برقراری صمیمیت فیزیکی و احساسی مرد با جنس مخالف خارج از چارچوب نهاد خانواده اشاره دارد. زنان در مواجهه با خیانت همسر از لحاظ روحی و روانی به شدت آسیب می بینند و طیف وسیعی از احساسات و تجارب ناخوشایند از قبیل فقدان و از دست دادن، تباهی، بی ارزشی و ... را تجربه می کنند.

سهیلا، زنی آزردده خاطر و خیانت دیده با ۱۲ سال سابقه زندگی مشترک، چنین می گوید: خودش رفت دنبال زن ها. زن بازی می کرد. چند ما پیش یکی بهم گفت: شوهرت یک سال، با یه زن صیغه کرده. بعضی وقتا همسرم بهم می گفت: من دیگه تو رو نمی خوام، میخوام زن بگیرم. می گفتم تو به زن اول وفا نکردی، دیگه به زدن دوم وفا می کنی. بعد فهمیدم که با کسی رابطه داره.

روابط فرازنشویی زن به ارتباط زن با فرد دیگری اشاره دارد. در موقعیتی که زن، زندگی خود را از دست رفته می داند برای رویارویی با تنش ها و پر کردن خلاء های شدید عاطفی خود به رابطه با مردان دیگر کشیده می شود و درگیر روابط ناسالم و پرخطر خارج از چارچوب خانواده می گردد تا بتواند نیازی های روحی و روانی خود را برطرف کند. زنان در این روابط، درگیر نوعی کشمکش درونی می شوند که هم ارضای روحی و روانی برای آنان در پی دارد و هم نسبت به خود احساس انزجار و نفرت پیدا می کنند. لیلا، زنی دلشکسته در تقاضای جهت حفظ ۱۶ سال زندگی مشترک، اظهار داشته: بین یک مردی به من میخندید، میرفتم طرفش. در این حد ضعیف شده بودم. تا دلت بخواد وارد رابطه با افراد دیگه شدم. اونا فقط هم رابطه جنسی میخواستن. بعد دیدم دارم بدترش می کنم، باید جمعش کنم این موضوع رو. ترسیدم، گذاشتم کنار.

۶.۲ خرده رنج‌های پایان‌ناپذیر

منظور از خرده رنج‌های پایان‌ناپذیر؛ مشکلات، دشواری‌ها، تنش‌ها و رنج‌هایی می‌باشد که زنان در سراسر زندگی خود زیست نموده‌اند. خرده رنج‌هایی مانند: آفت اعتیاد، سیطره قدرت و استبداد، شکاک بودن مرد و مرگ صداقت در زندگی که زنان با این رنج‌ها سوخته و ساخته‌اند. اعتیاد همسران، بلایی خانمان سوز است که دودمان خانواده را بر باد می‌دهد و پایه‌های زندگی را سست و لرزان می‌سازد. زنان در این شرایط، با بحران‌های روحی، روانی و مالی فراوانی مواجه می‌شوند. آیدا که ۱۲ سال جدا از همسرش زندگی می‌کند، عنوان نموده است: *دلسرد زمانی شدم که شروع به مصرف مواد کرد، حشیش می‌کشید، پرخاشگر شده بود. کسی رونمی‌شناخت، رفیق باز شد. دوستاش هم کلا حشیش استفاده می‌کردند.*

سیطره قدرت و استبداد در زندگی از جانب مردان عموماً به مفهوم مردسالاری اشاره دارد که بر تمام شئون زندگی حاکم است (مک هیو (McHugh)، ۲۰۰۶؛ تیس و ناگی (Nagy & Theiss)، ۲۰۱۰). زنان همواره در تمامی شرایط از همسران خود اطاعت می‌کنند و زیست زنان همچون مومی در دستان مردان می‌باشد که هر آن‌طور که بخواهند و دوست بدارند به آن شکل می‌دهند و زنان، قدرت اعتراض و بیان نظرات و خواسته‌های خود را ندارند. *لیلا، زنی دلشکسته در تقلا جهت حفظ ۱۶ سال زندگی مشترک، چنین نقل می‌کند: خونه ما پادگانه، انگار ما هم سربازیم. باید این کار کنی، این کار نکنی. سر تایم باید لباس هاش اتو باشه. غذا و چای آماده باشه. اینقدر بهم گیر داده، هر چی تمیز می‌کنم، میگم بازم کنیف. خانواده اش، طایفه اش، همه میدونند رضا به آدم خیلی سختگیره.*

شکاک بودن مرد یکی دیگر از مقولات فرعی می‌باشد که به بدبینی و شکاک بودن مردان اشاره دارد. تحت بازجویی و کنکاش‌های مداوم قرار گرفتن، پاسخ دادن مداوم به سوالات بی‌پایان همسر شکاک جسم و روح زن را خسته می‌کند و تحت فشار روانی زیادی برای جلب اعتماد همسرانشان قرار می‌گیرند که سبب دوری و فاصله‌ی زوجین از یکدیگر می‌گردد. مرگ صداقت نیز به عدم صداقت مرد در زندگی زناشویی اشاره دارد. *پریا، اظهار داشته: بدبین و بددل هم بود. چند بار پرینت تلفن مو گرفته بود، شنود میزاشت تو ماشین و تو خونه. شماره می‌کشید بیرون. سر همین شک و شبه‌هایی که تو زندگی بود، اینا هم تاثیرگذار بود.*

دروغ و پلیدی که هیچ‌گاه تمامی ندارد و موجی از بی‌اعتمادی و ناامنی را در زندگی آنان به وجود آورده است. به مرور زمان، زن دچار نوع بیگانگی می‌شود که صحت و سقم حرف‌های مرد را نمی‌تواند بپذیرد و در این هیاهوی میان‌پذیرفتن و نپذیرفتن دچار سردرگمی

عذاب آوری می شود که نسبت به تمامی حرف های مرد شک دارد. عالیه که ۴ سال است جدا از همسرش زندگی می کند، عنوان نموده است: دروغ هم تو کارشده. از اول زندگی دروغ باشه تا آخرش هم هست. مثلاً اعتیاد داشت، مشروب می خورده نگفتند. پنهان کردند. همش دروغ.

۷.۲ بدن های یخ زده دور از هم

ساختار فرعی مقوله بدن های یخ زده ی دور از هم سه مقوله امتناع از رابطه جنسی، دلسردی زناشویی و تن دادن به یک رابطه ی جنسی بی روح را تشکیل می دهد. امتناع از رابطه جنسی به مفهوم عدم تمایل به با هم بودن و قطع رابطه ی جنسی میان زن و مرد اشاره دارد که سبب افزایش حساسیت و زود رنجی زوجین می گردد. قطع رابطه جنسی، زنان را در شرایط ضعیف تری قرار می دهد و کاهش خودباوری، اعتماد به نفس و افزایش استرس را در زنان به دنبال دارد و به ماهیت زنانه آنان لطمه وارد می کند. لیلیا، اظهار داشته: خیلی وقته جای خواب شو از من جدا کرده. یه مدت گفتم: نه. اینجوری نمیشه که آدم از شوهرش جدا بخوابه. او مدام کنارش، هر جا می خوابید، من کنارش می خوابیدم. می گفت: اه، حوصله تو ندارم، خسته ام، کنار من نخواب. بعد فهمیدم این قصد جدایی از منو داره و خواسته از من جدا شه و کنار من نخوابه.

دلسردی زناشویی یکی دیگر از مقولات فرعی می باشد که به مفهوم عدم علاقه و تمایل زن به برقراری رابطه ی جنسی با مرد اشاره دارد. نداشتن خودپنداره و اعتماد به نفس، نداشتن رابطه عاطفی خوب با شریک زندگی، فقدان اعتماد به همسر و بی احترامی به زن، اعتیاد مرد، ناتوانی جنسی مرد، طرد شدن زن از جانب شریک جنسی، اختلالات روانی از جمله استرس، افسردگی زن، پیمان شکنی مرد و... از جمله عواملی می باشد که زنان پس از مواجهه با آن اسیر بی علاقه‌گی، دلمردگی و دلسردی در برقراری رابطه زناشویی و نزدیکی به مرد می شوند. پریا، زنی که ۱۷ سال از زندگی عاری از عشق و محبت او سپری شده است، بیان می کند: /یشون عشق بازی بلد نبودند توی رابطه. فقط از سکس اینو می فهمیدن که ارضاء بشن و رابطه تموم بشه. یعنی سواد رابطه جنسی اش ضعیف بود. شاید همین باعث دلسردی قطعاً شده. سعی می کرد که بتونه منو ارضاء کنه ولی نمی تونست اونطوری که من می خوام.

زنان رابطه جنسی را در چارچوب تمام مشکلاتی که در زندگی خود دارند، آغاز می کنند، در صورتی که مردان رابطه جنسی را جدا از همه مشکلات خود در زندگی می دانند (باسون (Basson)، ۲۰۰۵). تن دادن به یک رابطه ی جنسی بی روح به مفهوم رابطه ی اجباری

زندگی مردابی؛ تجربه زیسته زنان در مواجهه با ... (مینا فریدون اصل و دیگران) ۱۵۷

مردان بدون رضایت و تحت فشار با زنان اشاره دارد. دیدگاه های مردسالارانه در مورد رابطه جنسی در ناخودآگاه بیشتر مردان، در بیشتر نقاط جهان وجود دارد (اسکات (Scott) ۲۰۰۶). در صورتی که روابط جنسی زن و مرد باید به شکلی باشد که هر دو جنس فرصت های کافی برای کنش متقابل را داشته باشند (ریتزر، ۱۳۷۴). برقراری رابطه اجباری برای زن، حکم یک رابطه منجرکننده، نفرت انگیز و تحقیرکننده را دارد. در حقیقت زنان به رابطه ای تن می دهند که هیچ علاقه و تمایلی به آن ندارند و این یک رابطه شکننده، بی روح و یخ زده است که زن در هنگام برقراری رابطه از مفاهیم انسانی تهی می گردد و در این رابطه زن، قربانی تجاوز و متجاوز همسر قربانی است. پروانه زنی با ظاهری شکسته و غمگین که ۱۳ سال به این زندگی تن داده است، عنوان می کند: شب، بچه خوابه، میاد بالا سر من، یه دفعه میبینی یکی داره میزنه، حتی حرف هم نمیزنه، با پا میزنه، لگد میزنه، نگاه میکنی انگار یه میتی که کفن هم حتی نداره، لخت و عور بالا سرت ایستاده و میگه: بیا رابطه داشته باشیم. این رابطه، رابطه ی شکستن، رابطه ی خورد کردن، رابطه ی نابود کردن اون جنس. من خوردم، هیچی ندارم.

۸.۲ زندگی سیزیف وار

سیزیف در اساطیر یونان باستان به خاطر برملا کردن راز خدایگان آنان مجاب می شود تا پاره سنگی را بر دوش گذاشته و تا قله یک کوه حمل کند، اما به محض اینکه به نوک قله می رسد دوباره سنگ به پایین می غلتد و همه چیز به نقطه ی صفر باز می گردد. تلاش های زن برای نجات زندگی همچون تلاش های بیهوده و بی سرانجام سیزیف می باشد که نمایشگر پوچی تلاش های اوست. فرشته که ۲۱ سال از زندگی مشترکش سپری گردیده است، چنین نقل نموده است: اینو پذیرفته بودم که این همسر من و یه بچه هم اومد، موندم و باهانش زندگی کردم. گناهش می می بخشیدم، می خیانت هاش می بخشیدم مچ شو می گرفتم. صبر می کردم ولی هیچ تغییری تو زندگیم نشد.

همواره زنان تمامی نیروی خود را برای تغییر اوضاع نابه سامان و وخیم زندگی خود به کار می گیرند و به مبارزه با آشفتگی وضع موجود می پردازند و با سماجت و پشتکار بهشت و جهنم خود را در همین زندگی پوچ تمنا می کنند و تا آخرین نفس دست از تلاش بر نمی دارند. همین امر سبب دلزدگی زنان می شود و زمانی بروز می کند که زنان متوجه می شوند علی رغم تلاش هایشان، به نتیجه دلخواه خود در زندگی شان دست نیافتند.

۹.۲ یافته‌ نهایی: زندگی مردابی

در انتزاع داده‌های پژوهش حاضر، هسته مرکزی استخراج شده از تجربه زیسته زنان در مواجهه با طلاق عاطفی، مضمون زندگی مردابی است که در ارتباط با سایر مقولات پژوهش، آنان را پوشش می‌دهد. تجربه زیسته زنان در مواجهه با طلاق عاطفی همچون مرداب و باتلاقی؛ مملو از سیاهی مطلق، خشونت، خیانت، دلهره، افسردگی، تشویش و ... است که هر چه زنان جلوتر می‌روند علیرغم تمامی تلاش‌هایشان جهت حفظ زندگی، بیش از پیش در این مرداب فرو می‌روند. زنان در چرخه‌ای از دلزدگی غرق می‌شوند که آنان را دلمرده، بی‌رمق و پژمرده می‌سازد و زندگی سرد، بی‌روح، یخ‌زده و یکنواختی را زیست می‌کنند. زنان در لجنزاری از ظلم و ستم قرار می‌گیرند که لمس لحظه‌های زیستن برای آنان بسیار دشوار می‌شود، در زندگی که به جای حمایت، باید احساساتشان را سرکوب کنند و خود را تهی و بی‌ارزش تلقی می‌کنند و ریشه‌های متصل آنان به ادامه حیات و زندگی سست می‌گردد. دردی که زنان می‌کشند، اشتباهی که می‌کنند، اشکی که می‌ریزند، حرفی که می‌شنوند، حس بدی که می‌گیرند، عشقی که نمی‌گیرند، آرامشی که ندارند، محبتی که نمی‌بینند، امیدی که خاک می‌کنند، آنان را می‌کشد و معنای زنانگی‌شان را ویران می‌سازد. زنان درگیر با پدیده طلاق عاطفی پس از سال‌ها زندگی خالی از عاطفه و فقدان عشق، درد و غمی مشترک را فریاد می‌زنند؛ سکوت، ترس، خشم، نفرت، انزوا، اندوه و ...

در نهایت، زنان درگیر با پدیده طلاق عاطفی در یک سیکل معیوب بازنده مدام در حال چرخش و بین‌ویرانی و سازندگی در رفت و آمد هستند که همین امر، از آنان کاراکنتری جدی‌تر، خشن‌تر، محکم‌تر، سخت‌تر، قوی‌تر، بی‌احساس‌تر و هر صفتی که بازگوکننده رنجش آنان است می‌سازد و در این مرداب مملو از سیاهی، ظلم، ستم و ... که همچون پیچکی به دور زندگی آنان پیچیده است به زیست خود ادامه می‌دهند.

۳. نتیجه‌گیری

بررسی تجربه زیسته زنان درگیر با پدیده طلاق عاطفی نشان می‌دهد که آنان تجربه‌ی زیسته خاص و منحصر به فردی را از سر می‌گذرانند. آن‌چه در پژوهش حاضر مورد بررسی قرار گرفته، نگاهی از درون به لایه‌های عمیق و پنهان زندگی زنان بوده و تلاش شد تا سویه‌های پنهان و مغفول مانده زندگی آنان در مواجهه با طلاق عاطفی روایت شود.

زندگی مردابی؛ تجربه زیسته زنان در مواجهه با ... (مینا فریدون اصل و دیگران) ۱۵۹

یافته‌ها بیانگر این امر است که هشت مقوله اصلی در تجربه زیسته زنان در مواجهه با طلاق عاطفی وجود دارد که شامل: روان متلاطم و در هم شکسته (خودخوری های شدید، چیرگی یأس و سرخوردگی، افسردگی)، زندگی خشونت بار و زیست دلهره آور (خشونت فیزیکی، خشونت کلامی، خشونت روانی، فضای خشونت بار خانه)، پیکرهای بی جان (فرسودگی جسمانی، خود ویرانگری)، زندگی خالی از عاطفه (فقدان عشق و علاقه، عدم حمایت مرد از زن)، خیانت؛ تیر خلاص به زندگی (روابط فرازنشویی مرد، روابط فرازنشویی زن)، خرده رنج های پایان ناپذیر (آفت اعتیاد، سیطره قدرت و استبداد، شکاک بودن، مرگ صداقت)، بدن های یخ زده ی دور از هم (امتناع از رابطه جنسی، دلسردی زنشویی، تن دادن به یک رابطه ی جنسی بی روح) و زندگی سیزیف وار (تلاش زن برای نجات زندگی) می باشد.

نتایج پژوهش حاضر با نتایج برخی از مقالات مرتبط با پدیده طلاق عاطفی و رضایت زنشویی مقایسه شده است. طبق پژوهش اکبری (۱۳۹۳) و عبدالعزیز (۲۰۱۳) و (Rutter, 2009) میان پدیده طلاق عاطفی و آسیب های روحی و روانی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد و یافته های پژوهش حاضر نیز، چگونگی درگیر شدن زنان با آسیب های روحی و روانی و تاثیرات آن بر زنان را در قالب مقوله روان متلاطم و در هم شکسته توصیف کرده است. همچنین طبق پژوهش خسروی و همکاران (۱۳۹۸) دلزدگی زنشویی بر طلاق عاطفی تأثیر دارد. یافته های این پژوهش نیز، دلزدگی و بی میلی زنان در رابطه جنسی را در قالب مقوله بدن های یخ زده ی دور از هم توصیف کرده است. از زاویه ای دیگر پژوهش خدابخشی و همکاران (۱۳۹۸) در خصوص طلاق عاطفی به مفهوم اهانت، همکاری نکردن، سرخوردگی، قطع عاطفی اشاره کردند. یافته های پژوهش حاضر نیز، چگونگی ارتباط زنان درگیر با پدیده طلاق عاطفی را در قالب مقولات زندگی خشونت بار و زیست دلهره آور، زندگی خالی از عاطفی و روان متلاطم و در هم شکسته روایت کرده است که با یکدیگر همخوانی دارد. افراسیابی و همکاران (۱۳۹۴) و عظیمی و همکاران (۱۳۹۲) نیز در پژوهش شان به این نتیجه رسیدند که اعتیاد به مواد مخدر از عوامل تاثیرگذار در مسئله طلاق عاطفی هستند. یافته های پژوهش حاضر نیز، آفت اعتیاد و تاثیر آن بر زندگی زنان در مواجهه با طلاق عاطفی را در قالب مقولات خرده رنج های پایان ناپذیر توصیف کرده است. بر اساس پژوهش حاضر خرده رنج های پایان ناپذیر (شکاک بودن مرد) تجربه زیسته زنان در مواجهه با طلاق عاطفی را شکل می دهد در صورتی که در پژوهش افراسیابی هیچ ارتباطی بین طلاق عاطفی و شک و بدبینی در مردان وجود ندارد. همچنین حدادی و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهش خود در خصوص

طلاق عاطفی به مفهوم تجربه مردسالاری، نگرش متفاوت زن و مرد به رابطه جنسی و رابطه جنسی شوهر (تجاوز به زن) اشاره کردند. یافته‌های پژوهش حاضر نیز به خرده رنج‌های پایان‌ناپذیر (سیطره قدرت و استبداد) و رابطه جنسی اجباری در قالب مقوله بدن‌های یخ زده‌ی دور از هم اشاره کرده است. از سوی دیگر، نتایج پژوهش آماتو (Amato) (۲۰۱۰) نشان داد سطح پایین عشق و رابطه جنسی زمینه‌ساز مشکلات جنسی مانند بی‌ میلی جنسی زوجین به یکدیگر، کم شدن دفعات رابطه جنسی نسبت به گذشته می‌گردد. یافته‌های پژوهش حاضر نیز در قالب مقوله زندگی خالی از عاطفه (فقدان عشق و علاقه) و بدن‌های یخ زده‌ی دور از هم به این موضوع پرداخته است.

طبق نظریه نظم چنانچه اختلالی در همفکری، همگامی، همدلی و همبختی مشترک به وجود بیاید خانواده دچار اختلال می‌گردد. به عنوان مثال برآورده نشدن نیازهای عاطفی و جنسی زوجین، وضعیت سلامت خانواده را از لحاظ جسمی و روانی تحت الشعاع قرار می‌دهد و زمینه طلاق عاطفی را فراهم می‌نماید. پژوهش حاضر نیز چگونگی ارتباط زنان با نیازهای عاطفی و جنسی و کیفیت سلامت روانی را در قالب مقولات زندگی خالی از عاطفه، بدن‌های یخ زده‌ی دور از هم و روان متلاطم و در هم شکسته توصیف کرده است. براساس نظریه مثلث عشق استرنبرگ صمیمیت و عشق در روابط زوجین دارای اهمیت بالایی است؛ پژوهش حاضر نیز، روابط زوجینی که در میان آنان صمیمیت بی‌ معنا است را در قالب مقوله زندگی خالی از عاطفه به تصویر کشیده است.

همچنین باید اضافه کرد تلاش پژوهش حاضر این بود تا تجربه‌ی زیسته زنان درگیر در طلاق عاطفی را از منظری پدیدارشناختی، روایت کند. در این مطالعه، به پیروی از وان مانن (Van Manen) (۱۹۹۰) چهار امر وجودی و پدیدارشناختی مبنای تحلیل بودند:

زمان زیسته شده، فضای زیسته شده، بدن زیسته شده و رابطه‌ی زیسته شده، چهار عرصه‌ای است که تجربه‌ی زیسته‌ی افراد از طلاق عاطفی را شکل می‌دهد. در این مطالعه زنانی که درگیر طلاق عاطفی بودند، زمان زیسته‌شان با نوعی بی‌معنایی همراه بوده است گویی که عمر خود را هدر داده و زمان را که با جوانی و زیبایی همراه بوده از دست داده‌اند.

دومین عرصه، فضای زیسته است. فضایی که این زنان از آن سخن گفته‌اند، کمتر احساس تعلق ایجاد کرده است. فضا به میانجی اشیاء و آدم‌ها معنا می‌یابد در حالیکه در تجربه‌ی زیسته‌ی طلاق عاطفی، فضا از این معنا و متعلقات آن تهی می‌شود. همچنین فضای عاطفی از

زندگی مردابی؛ تجربه زیسته زنان در مواجهه با ... (مینا فریدون اصل و دیگران) ۱۶۱

هم گسیخته اساساً چنین امکانی را از افراد سلب می کند و اجازه نمی دهد فضا، تعلق و هویت مثبت شکل بگیرد.

بدن زیسته، سومین عرصه ای است که پژوهشگران تلاش داشته اند آن را روایت کنند. درمیدان مورد مطالعه، بدن زیسته شده بدن فرسوده و زخم خورده ای است که طی سالها دوری و جدایی احساسی شکل گرفته است. خشونت های بی پایان نیز بر این داغ افزوده و بدن ها را با نشان دائمی از زندگی مردابی همراه ساخته است.

و در نهایت آخرین عرصه ای که سنت پدیدارشناختی در پی تفسیر و واکاوی تجربه ی زیسته بوده، رابطه ی زیست شده است. رابطه ای که با خشونت و خیانت همراه بوده و زیست دلهره آوری ایجاد کرده است. در چنین وضعیتی اساساً رابطه در معنای روانشناختی و عمیق کلمه شکل نمی گیرد بلکه داشتن رابطه آبتن ترس و اضطراب است و به همین دلیل به مرور، رابطه ها به شدت شکننده است.

در پایان باید گفت تجربه زیسته طلاق عاطفی آثار زیان بار و جبران ناپذیری را در پی دارد و در جامعه باعث فساد، تباهی افراد و به دنبال آن زوال خانواده و افزایش طلاق می گردد. این مطالعه نشان داد زنان، علی رغم عدم رغبت، زندگی مشترک را ادامه می دهند و بین ماندن و رفتن، ماندن را انتخاب می کنند. در طلاق عاطفی، زندگی با بی مهری ادامه می یابد پس باید برای ترمیم این رابطه چاره ای اندیشیده شود. بنابراین از آنجا که پیشگیری بسیار مؤثرتر و ساده تر از درمان است، برای داشتن خانواده های سالم و بالطبع جامعه ای سالم، باید به رویکرد پیشگیرانه توجهی ویژه داشت. آموزش ها و مشاوره های قبل از ازدواج و همچنین تداوم آموزش ها در طی زندگی مشترک و ترویج فرهنگ مشاوره برای چاره اندیشی زود هنگام در صورت بروز مشکل، نقش بسیار مؤثری در پیشگیری و درمان طلاق عاطفی خواهد داشت. از سوی دیگر بخشی از یافته های میدانی نشان از عدم آگاهی جنسی و فقدان مهارت های زناشویی در بین زنان و مردان دارد. این امر ضرورت آموزش های اثربخش بویژه در حیطه های کمتر پرداخته شده مثل مسائل جنسی زناشویی را آشکار می سازد.

همچنین یافته ها نشان داد روان زنان دچار طلاق عاطفی، در تلاطم هولناکی قرار می گیرد که به دلیل تجربه خشونت در روابط با همسر اتفاق می افتد لذا برای عبور از این وضعیت پیچیده، می بایست تاب آوری زنان و مردان افزایش یابد.

در کنار افزایش مهارت ها و آگاهی زناشویی، نکته ی حائز اهمیت ارتقاء کیفیت زندگی و بهبود وضعیت اقتصادی خانواده هاست چرا که قصه ی زندگی زنان حکایت از شرایط سخت

زندگی و وجود بحران‌هایی داشت که عمدتاً ناشی از بحران‌های اقتصادی است که جامعه ایران در سطح کلان با آن روبرو بوده است. بدیهی است بهبود سطح زندگی به بهبود روابط خانواده، کاهش طلاق عاطفی و در نهایت ارتقاء روابط زناشویی می‌انجامد.

کتاب‌نامه

- ابراهیمی، س. بنی فاطمه، ح. (۱۳۹۱). طلاق عاطفی و عوامل مرتبط با آن در شهرستان نقده، *مطالعات جامعه‌شناسی*، ۱۷(۱)، ۲۲-۷.
- اداره کل ثبت احوال استان هرمزگان. (۱۴۰۰). *سالنامه آمارهای جمعیتی*.
- استیل، ل. کید، و. (۱۳۸۹). *مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی مهارتی خانواده*، تهران: دانشگاه الزهرا.
- اسماعیلی، ر. امید، م. (۱۳۹۱). بررسی تجربه حاشیه‌نشینی از دیدگاه حاشیه‌نشینان: یک مطالعه پدیدارشناسانه. *فصلنامه مطالعات شهری*، ۲(۳)، ۱۷۹-۲۰۸.
- افراسیابی، ف. جعفری زاده، م. (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین عوامل شخصی و طلاق عاطفی. *مجله مدیترانه علوم اجتماعی*، ۶(۶)، ۴۱۱-۴۰۶.
- اکبری، ا. عظیمی، ز. طالبی، س. فهیمی، ص. (۱۳۹۵). پیش‌بینی طلاق عاطفی زوجین بر اساس طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه، تنظیم هیجان و مولفه‌های آن. *دوفصلنامه علمی-پژوهشی روانشناسی بالینی و شخصیت (دانشور رفتار)*، ۱۴(۲)، ۹۲-۷۹.
- اکبری، ف. (۱۳۹۳). بررسی میزان طلاق عاطفی و پیامدهای اجتماعی و روانی آن (مطالعه موردی: زوجین شهر سمنان). *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، دانشگاه تبریز.
- باستانی، س. گلزاری، م. روشنی، ش. (۱۳۸۹). طلاق عاطفی: علل و شرایط میانجی. *بررسی مسائل اجتماعی ایران*، ۱(۳)، ۱۹-۲.
- باستانی، س. گلزاری، م. روشنی، ش. (۱۳۹۰). پیامدهای طلاق عاطفی و استراتژی‌های مواجهه با آن. *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۷(۲)، ۲۴۱-۲۵۷.
- باقری، ن. البهشتی، غ. (۱۳۹۹). بررسی نقش سرخوردگی زناشویی در نگرش به روابط فرازناشویی با نقش تعدیلی هوش هیجانی، ۹(۹)، ۱۳۹-۱۴۶.
- بودلایی، ح. (۱۳۹۵). *روش تحقیق پدیدارشناسی*، تهران: نشر جامعه‌شناسان.
- پروین، س. داودی، م. محمدی، ف. (۱۳۹۱). عوامل جامعه‌شناختی موثر در طلاق عاطفی در بین خانواده‌های تهرانی. *فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده (مطالعات راهبردی زنان)*، ۱۴(۵۶)، ۱۱۹-۱۵۳.
- چلبی، م. (۱۳۷۵). *جامعه‌شناسی نظم، تشریح و تحلیل نظری نظم اجتماعی*، تهران: نشر نی.

زندگی مردابی؛ تجربه زیسته زنان در مواجهه با ... (مینا فریدون اصل و دیگران) ۱۶۳

- حدادی برزوکی، م. توکل، م. بوراز، ه. (۱۳۹۳). طلاق عقلانی عاطفی در ایران (یافته های پژوهش کیفی زنان دارای نارضایتی زناشویی). *انجمن بین المللی مطالعات کیفیت زندگی*، ۹(۱)، ۱۰۷-۱۲۲.
- خدابخشی کولایی، آ. فلسفی نژاد، م. صبوری، ز. (۱۳۹۸). بررسی میزان و مولفه های طلاق عاطفی در پرستاران متاهل بیمارستان های شهر تهران. *نشریه پژوهش توانبخشی در پرستاری*، ۵(۳)، ۳۹-۴۷.
- خسروی، ج. مرادی، ا. احمدیان، ح. یوسفی، ن. (۱۳۹۸). مدل علی گرایش به طلاق عاطفی بر اساس الگوهای ارتباطی زوجین با میانجی گری دلزدگی زناشویی (مطالعه موردی: شهرستان قصر شیرین). *دوفصلنامه مطالعات جمعیتی*، ۲(۱۰)، ۲۱۰-۱۸۵.
- دیلینی، ت. (۱۳۸۷). *نظریه های کلاسیک جامعه شناسی*، تهران: نشر نی.
- رشید، خ. حسونند، ف. نبی زاده، ص. رشتی، ع. (۱۳۹۸). بررسی عوامل برون فردی موثر بر طلاق عاطفی در میان زنان. *مطالعات زن و خانواده*، ۷(۱)، ۱۱۷-۱۳۷.
- رفیع زاده، ف. زارع نیستانک، م. (۱۴۰۰). بررسی نقش سبک های عشق ورزی در پیش بینی طلاق عاطفی زنان با تعارض زناشویی. *دوفصلنامه مشاوره کاربردی، دانشگاه شهید چمران اهواز*، ۱۱(۱)، ۳۹-۵۱.
- ریتزر، ج. (۱۳۷۴). *نظریه جامعه شناسی در دوران معاصر*، تهران: علمی.
- ساروخانی، ب. (۱۳۷۵). *دایره المعارف علوم اجتماعی*، تهران: انتشارات کیهان.
- شعبانی، س. آقاییاری هیر، ت. گلابی، ف. (۱۳۹۲). بررسی میزان طلاق عاطفی و عوامل جامعه شناختی مرتبط با آن (مورد مطالعه: افراد متاهل شهر همدان). *پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز*.
- صاحبی حق، م. خورشیدی، ز. برزنجی عطری، ش. اصغری جعفر آبادی، م. حسن زاده راد، آ. (۱۳۹۷). میزان طلاق عاطفی و عوامل پیش بینی کننده در پرسنل پرستاری شمال ایران. *مجله بین المللی سلامت زنان و علوم تولید مثل*، ۶(۲)، ۱۸۰-۱۷۴.
- عظیمی رستا، م. عابدزاد نویریان، م. (۱۳۹۲). بررسی عوامل موثر بر بروز طلاق عاطفی میان زوجین در خانواده. *فصلنامه مطالعات جامعه شناختی ایران*، ۳(۱۰)، ۳۱-۴۶.
- کوزر، ل. (۱۳۷۳). *زندگی و اندیشه بزرگان جامعه شناسی*، تهران: علمی.
- گیدنز، آ. (۱۳۷۶). *جامعه شناسی*، تهران: نشر نی.
- گیدنز، آ. (۱۳۸۶). *راه سوم: بازسازی سوسیال دموکراسی*، تهران: شیرازه.
- لاورنس نیومن، و. (۱۳۹۰). *روش های پژوهش اجتماعی (رویکردهای کمی و کیفی)*، تهران: انتشارات ترمه.
- یگانه مهر، ز. (۱۳۹۲). بررسی عوامل ناسازگاری زناشویی در شهرستان گرمسار سمنان، ۳(۷)، ۵۵-۷۲.

Abbey, C. Dallos, R.(2004). The experience of the impact of divorce on sibling relationships: a qualitative study, *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 9(2),241-259.

- Abdul Azeez , E.(2013). Employed Women and Marital Satisfaction: A Study among Female Nurses, *International Journal Management Social Sciences Research*,2 (11),17-22.
- Amato, P.(2010). Research on divorce: Continuing trends and new development, *Journal of marriage and family*, 72(3),650-666.
- Ambert, A.(2009). Divorce: Facts, Cause & Consequence, *The Vanier institute of the Family*.
- Basson, R.(2005). Women's sexual dysfunction: revised and expanded definitions, *Canadian Medical Association Journal*, 172(10),1327-1333.
- Clarke, L.(2006). Older women and sexuality: experiences in marital relationships across the life course, *Canadian Journal on Aging*, 25(2),129-140.
- Colman, E., Symoens, S., Bracke, P.(2012). Professional health care use and subjective unmet need for social or emotional problems: a cross-sectional survey of the married and divorced population of Flanders, *BMC Health Services Research*.
- Gameiro, S., Nazare, B., Fonseca, A., Moura-Ramos, M., Cristina Canavarro, M.(2011). Changes in marital congruence and quality of life across the transition to parenthood in couples who conceived spontaneously or with assisted reproductive technologies, *International Journal of Fertility & Sterility*, 96(6),1457-1462.
- Gan-mette, B., KariSlining, R.(2014). Relationship dissatisfaction and other risk factors for future relationship dissolution: a population-based study of 18523 couples, *Soc Psychiatry Epidemiolo*, 49(1),109-119.
- Gierveld, J., Van Groenou, M., Hoogendoorn, A., Smit, J.(2009). Quality of marriages in later life and emotional and social loneliness. *The Journals of Gerontology Series B Psychological Sciences and Social Sciences*, 64(4),497-506.
- Glade, A.(2016). Differentiation, marital satisfaction and Depressive symptoms: An application of Bowen theory *Doctora theses*, Ohio State University.
- Jeong-Yoo, k., Hyunju, k.(2002). Stigma in divorces and its deterrence effect, *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 31(1), 31-44.
- McHugh, M.(2006). What do women want? A new view of women's sexual problems, *Sex Roles*, 54(5),361-369.
- Metts, S., Braithwaite, D., Fine, M.(2009). *Hurt in postdivorce relationships*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Rutter, V.(2009). Divorce in Research vs.Divorce in Media, *Sociology Compass*, 3(4), 707-720.
- Sayer, L., England , P., Allison, P., Kangas, N.(2011). She left, he left: how employment and satisfaction affect women's and men's decisions to leave marriages. *Atlantic Journal Of Communication*,116(6),1982-2018.
- Scott, J.(2006). *Sociology: The key concepts*, London: Routledge.
- Skowron, E.(2018). The role of differentiation of self in marital adjustment, *Journal of Counseling Psychology*, 47(2),229-237.

زندگی مردابی؛ تجربه زیسته زنان در مواجهه با ... (مینا فریدون اصل و دیگران) ۱۶۵

Theiss, J., King, M.(2010). Actor-partner effects in the associations between relationship characteristics and reactions to marital sexual intimacy, *Journal of Social and Personal Relationships*, 27(8),1089– 1109.

Valenzuela, S., Halpern, D., katz, J.(2014). Social network sites, marriage well-being and divorce: Survey and state-level evidence from the United States, *Computer in Human Behavior*, 36,94-101.

Van Manen, M.(2014) *Phenomenology of Practice*, Walnut Creek, CA: Left Coast Press.